

POCZĄTKI NOWOCZESNEJ
JAPOŃSKIEJ LITERATURY DZIECIĘCEJ

Japońska literatura dziecięca, zwana współcześnie *jidōbungaku*¹, wraz z całym bogactwem reprezentowanych przez nią form, gatunków, autorów oraz tematów, mimo swej długiej, bo ponad 150-letniej tradycji, wciąż jest w Polsce marginalizowana i pozostaje nieodkryta. W przeciwieństwie do wyczerpująco zbadanej, opisanej i przedstawionej w przekładach literatury dla czytelnika dorosłego, funkcjonuje ona poza obrębem dominującego nurtu badań w polskim literaturoznawstwie. Mikołaj Melanowicz, jeden z najwybitniejszych badaczy i tłumaczy literatury japońskiej w kraju, w wydanej w 2012 r. *Historii literatury japońskiej*² poświęca wprawdzie stronę zagadnieniu *jidōbungaku*, jednak są to wciąż informacje niewystarczające, by dopełnić całości wizerunku literatury japońskiej. Niniejszy artykuł jest więc próbą zmiany tej sytuacji poprzez wskazanie czynników, które odegrały najistotniejszą rolę w trwającym ponad 40 lat procesie wylaniania się i formowania literatury japońskiej dla dzieci.

Ze względu na ograniczenia objętościowe niniejszego tekstu (przy pełnej świadomości, że niektóre poruszone tu kwestie wymagają oddzielnego opracowania) skupiłam się na kluczowych zagadnieniach związanych z tematem. Celowo zrezygnowałam więc z odniesień do podlegającej analogicznemu procesowi rozwoju literatury japońskiej okresu Meiji dla czytelnika dojrzałego. Rozważania rozpoczęłam od określenia znaczenia edukacji i jej przemian w modernizującej się Japonii. Następnie przedstawiłam zarys literatury pierwszych 20 lat okresu Meiji (lata 1868–1888) publikowanej na łamach czasopism masowych. Spośród nich czasopismo „Shōnen sekai” (pol. Świat Młodzieży) odegrało przełomową rolę, toteż

ORCID: 0000-0003-2832-355X, DOI: 10.4467/23538724GS.21.012.14844

¹ Kawahara Kazue podaje, że japońska literatura dziecięca w zależności od epoki i dominującej w niej formy literackiej przyjmowała różne nazwy. Według podziału zaproponowanego przez autorkę epoka Meiji była epoką *otogibanashi*, epoka Taishō epoką *dōwa*, natomiast określenie używane współcześnie, czyli *jidōbungaku* 児童文学, jest tłumaczone jako literatura dziecięca (*jidō* odnosi się do dzieci i młodzieży, a więc grupy między 6. a 16. rokiem życia, termin *bungaku* to literatura); zob. K. Kawahara, *Kodomo kan no kindai* [Nowoczesne spojrzenie na kwestie dziecka], Tokyo 1998, s. 14–15. Tłumaczenia oryginalnych tytułów japońskich, jeśli nie zaznaczono inaczej, pochodzą od autorki niniejszego tekstu.

² M. Melanowicz, *Historia literatury japońskiej*, Warszawa 2012, s. 470–471.

szczegółowo scharakteryzowałam jego działalność i wpływ na kształtowanie literatury dziecięcej w tej epoce. W dalszej kolejności przybliżyłam postać Iwayi Sazanamię wraz z jego reprezentatywnym utworem pt. *Koganemaru* (pol. imię chłopca), bajką (*otogibanashi*) uważaną za najważniejszą cezurę w (nielatwej do usystematyzowania) literaturze dziecięcej modernizującej się Japonii. Sama zaś forma, w jakiej napisana jest ta bajka – *otogibanashi* – zdominowała obszar literatury dziecięcej aż do końca epoki Meiji (1912 r.). Stała się także impulsem do rozwoju działalności kolejnej generacji literatów tworzących już w epoce Taishō (1912–1926), którzy byli zaangażowani w ruch literatury dziecięcej (*jidōbungaku undō*) i dążyli do wyniesienia jej do poziomu prozy artystycznej.

Artykuł stanowi jedną z zaledwie kilku podejmowanych do tej pory w Polsce prób przedstawienia w zarysie nowoczesnej³ japońskiej literatury dziecięcej. Materiałem źródłowym są w większości opracowania japońskiej literatury dziecięcej autorstwa wiodących japońskich badaczy.

Modernizacja Japonii

Trwająca ponad 200 lat izolacja Japonii została przełamana w 1853 r. wraz z pojawieniem się u wybrzeży Zatoki Tokijskiej okrętów amerykańskich pod dowództwem komandora Matthew Calbraighta Perry'ego (1794–1858). Wymusił on na Japończykach podpisanie traktatu kończącego izolację państwa. Wkrótce potem także inne państwa zaczęły się domagać nawiązania stosunków handlowych i dyplomatycznych z Japonią. Na skutek presji zachodnich mocarstw granice Japonii zostały oficjalnie otwarte w 1867 r., zlikwidowano siogunat Tokugawów i 3 stycznia 1868 r. ogłoszono restaurację władzy cesarskiej (zwaną restauracją Meiji, rządów oświeconych) cesarza Mutsuhito (1868–1912).

Japonia wkroczyła w epokę wielkich przemian cywilizacyjnych, kulturalnych, gospodarczych, a przede wszystkim światopoglądowych. Rodzimy system wartości zaczął się łączyć z filozofią, obyczajowością i kulturą zachodnią, stopniowo zakorzeniając się w mentalności Japończyków. Symbolem tych przeobrażeń stało się hasło *bunmei-kaika*, oznaczające cywilizację i oświecenie, czyli powszechną westernizację we wszystkich aspektach życia.

Rząd dążył do wymiany kulturalnej Japonii z zagranicą, zacieśnienia relacji z cudzoziemskimi elitami intelektualnymi i politycznymi. Specjaliści z Zachodu przyjeżdżali do Japonii, dzieląc się wiedzą i doświadczeniem niezbędnymi do wykorzystania

³ W tekście zastosowałam podział nowoczesnej literatury japońskiej zaproponowany przez Mikołaja Melanowicza. Zgodnie z tym ujęciem literatura nowoczesna zaczyna się w 1868 r. i trwa do końca II wojny światowej (*kindai*), następnie jest okres literatury współczesnej od czasów powojennych po terażniejszość (*gendai*); zob. *ibidem*, s. 281.

w procesie reform. Natomiast Japończycy wyjeżdżali na Zachód na rządowe misje (najsłynniejsza tzw. misja Iwakury do Stanów Zjednoczonych Ameryki i Europy odbyła się w latach 1871–1873) i studia zagraniczne. Przyświecał im nadrzędny cel: zdobyć jak najwięcej wiedzy o świecie, nauczyć się języków obcych, a po powrocie do kraju aktywnie edukować społeczeństwo w duchu zachodnim.

Rola edukacji w modernizującej się Japonii

Bardzo istotnym ogniwem modernizującej się Japonii stała się edukacja. Stworzenie i upowszechnienie ogólnonarodowego nowoczesnego systemu edukacji o zasięgu masowym było jednym z najwcześniejszych skonkretyzowanych i zarazem egzekwowanych dążeń rządu Meiji. Nawiązanie kontaktów międzynarodowych, wymiana międzynarodowa, wyjazdy zagraniczne Japończyków zmobilizowały rząd w tych działaniach. Powołane we wrześniu 1871 r. Ministerstwo Edukacji (Monbushō) rozpoczęło intensywne prace, które doprowadziły do ustanowienia w 1872 r. ogólnokrajowego systemu edukacji (tzw. *gakusei*). Wkrótce wprowadzono obowiązkową edukację na poziomie podstawowym. Mimo to musiały minąć aż trzy dekady, zanim system ten zaczął skutecznie działać, dzięki czemu do szkół podstawowych uczęszczała już zdecydowana większość japońskich dzieci. System edukacji rozwijał się wprawdzie szybko i dynamicznie, przechodząc długą, obfitującą w poprawki, rewizje i zmiany drogę, jednak o jego ostatecznym ukształtowaniu się można było mówić dopiero w pierwszej dekadzie XX w.⁴ Oficjalne zniesienie zakazu chrześcijaństwa w 1873 r. (wprowadzonego w 1587 r.) umożliwiło powstanie szkół prowadzonych przez misjonarzy, w tym także nowoczesnych szkół prywatnych, które cieszyły się popularnością zwłaszcza wśród dziewcząt. W 1886 r. wprowadzono obowiązek nauki dla dzieci przez 3–4 lata. W tym samym roku powstały też szkoły średnie tylko dla dziewcząt (tzw. *kōtōjogakko*), a wraz z nimi instytucje kształcące przyszłą kadre nauczycielską (odpowiedniki dzisiejszego college'u). W 1900 r. ustanowiono powszechne obowiązkowe i bezpłatne czteroletnie nauczanie, które w 1908 r. wydłużono do okresu 6 lat⁵.

Warto dodać, że modernizowanie Japonii i stworzenie nowoczesnego systemu edukacyjnego opartego na wzorach zachodnich nie odbywało się całkowicie bezrefleksyjnie. Otóż ogłoszony w 1890 r. dekret o edukacji (*Kyōiku chokugo*) był wynikiem namysłu decydentów, którzy uznali, że dotychczasowe skupienie się na importowaniu wiedzy i czerpaniu z osiągnięć edukacji zachodniej (w tym także literatury)

⁴ P. Cave, *Introduction: children, education, and media in Japan and its empire*, „Japan Forum” 2016, vol. 28, issue 1, s. 2, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09555803.2015.1077878> (dostęp: 30.07.2021).

⁵ A. Naka, *Gakkō no rekishi: dainikan, shōgakkō no rekishi* [Historia szkoły: część druga – historia szkół podstawowych], Tokyo 1979, s. 30.

jest niewystarczające w procesie kształtowania takich wartości, jak moralność, etyka, estetyka czy kultura w tradycyjnym japońskim rozumieniu. Dlatego też Ministerstwo Edukacji stopniowo zaczęło zwiększać wysiłki w zakresie kształtowania myśli i uczuć dzieci. Efektem tych zabiegów było sukcesywne realizowanie w szkołach w latach 90. XIX w. kształcenia dzieci w zakresie moralności opartej na konfucjanizmie oraz wprowadzenie na początku XX w. podręczników państwowych (*kokutei kyōkasho*) realizujących wyżej wspomniane założenia⁶. Reforma edukacji miała na celu stworzenie nowoczesnego wykształconego społeczeństwa, toteż państwo umożliwiło zdobywanie wiedzy powszechnej⁷. W efekcie wdrażanych przez kilkadziesiąt lat działań rządu Meiji do końca trwania epoki (1912 r.) w edukacji szkolnej uczestniczyły już prawie wszystkie japońskie dzieci, a z początkiem lat 20. XX w. analfabetyzm w społeczeństwie Japonii został zredukowany prawie do zera, gdyż współczynnik osób potrafiących pisać i czytać wzrósł do 95%.

Mówiąc o formowaniu się literatury dla dzieci i młodzieży w epoce Meiji, należy zwrócić uwagę na jeden bardzo ważny aspekt. Otóż działania państwa, wyrażające się w propagowaniu kształcenia i zdobywania wiedzy, zagwarantowaniu wszystkim dzieciom bezpłatnego dostępu do edukacji w szkole, powstaniu czasopism dla dzieci i młodzieży w latach 70. XIX w., dobitnie świadczą o tym, jak wielką wagę przywiązywano do obecności zdobywającej wiedzę nowej warstwy czytelniczej, którą stanowiły właśnie dzieci i młodzież. Dziecko-uczeń zostało utożsamiane z dzieckiem-czytelnikiem. Dzieci były nie tylko aktywnymi świadkami przemian okresu Meiji, lecz także aktywnymi uczestnikami ówczesnych procesów społecznych i kulturowych. W omawianej epoce powstała koncepcja dzieciństwa i dziecka. To właśnie na dziecko-czytelnika, czyli świadomego odbiorcę literatury i jego potrzeby zwrócono szczególną uwagę. Zainteresowanie dzieckiem i jego ważnym miejscem w modernizującym się społeczeństwie stało się głównym motorem napędowym rozwoju czasopism dla młodych czytelników. Prasa ta natomiast niewątpliwie odegrała najważniejszą rolę w długim (bo trwającym nieco ponad 40 lat, zakończonym w 1912 r.) procesie kształtowania się japońskiej literatury dziecięcej. Jego zwieńczeniem było powstanie wielu serii wydawniczych z reprezentatywną dla schyłku okresu Meiji formą *otogibanashi*, a także rozwój prozy wysoce artystycznej i formy *dowa* (opowiadania dla dzieci, opowieści dla dzieci), wydawanych już w postaci książek.

⁶ P. Cave, *Introduction...*, s. 2.

⁷ M. Patessio, *Women and Public Life in Early Meiji Japan. The Development of the Feminist Movement*, Ann Arbor 2011, s. 40.

Dwadzieścia lat chaosu

W okresie Edo, poprzedzającym okres Meiji, popularną praktyką zapoznawania dzieci z literaturą było przekazywanie jej w formie ustnej, a także uczenie dzieci piosenek i śpiewanie z nimi kolysanek. Ponadto u progu Meiji kontynuowano pisanie utrzymanych w konwencji Edo rozrywkowych i popularnych *kusazōshi*⁸. Wśród nich tylko książeczki *akabon* (te z czerwonymi okładkami) przeznaczone były dla dzieci. Ich treść opierała się na dawnych podaniach (*mukashibanashi*), legendach (*densetsu*), opowieściach o bohaterach wojennych (*senki mono*) czy zabawnych historyjkach (*waraibanashi*). Całość uzupełniały ilustracje⁹. W prezentowanych w *akabon* treściach konsekwentnie stosowano feudalną zasadę *kanzen-chōaku*, czyli nagradzanie dobra i ganień zła. Ponieważ w Edo nie istniało rozróżnienie na literaturę dla dorosłych i literaturę dla dzieci, ilustrowane czerwone *akabon* wchodziły w skład *kusazōshi* wraz z książkami o treści dla dojrzałych czytelników. Jednak zarówno wspomniane już ustne przekazywanie dzieciom literatury, jak i popularność *akabon* na przełomie XVIII i XIX w. okazały się niewystarczające i niedostosowane do szybkiego rozwoju edukacji, a przede wszystkim do wymagań ambitnych i spragnionych dobrej literatury czytelników, jakimi były dzieci i młodzież Meiji. Toteż wraz z pojawieniem się utworów literackich sprowadzanych z Zachodu rodzime formy literatury zostały zepchnięte na margines i straciły popularność.

Czas formowania się literatury zorientowanej na czytelnika niedorosłego jest określane w języku japońskim mianem *sōsōki*, co można tłumaczyć jako wczesne dni, początki, narodziny. To właśnie we wspomnianych latach 1868–1888 do Japonii importowano z Zachodu literaturę, która, mimo swej różnorodności i niejednorodnego charakteru, stanowiła punkt wyjścia dla formowania się nowoczesnej literatury japońskiej dla dzieci. Torigoe Shin (1929–2013), wybitny badacz *jidobungaku*, we wstępie do jednej ze swych książek zaznaczył, że pierwsze dwie dekady, począwszy od 1868 r., czyli nastania oświeconych rządów Meiji, do lat 90. XIX w., naznaczone były wielkim chaosem¹⁰. Bez względu na to, czy importowane teksty były naukowe, czy należały do literatury pięknej, wymagały przetłumaczenia, dlatego też w okresie 1868–1888 dominowała literatura adaptowana i tłumaczona¹¹.

⁸ W ramach literatury rozrywkowo-mieszkańskiej XVIII i XIX w. wyróżniano pięć form wydawanych w zależności od koloru okładki: *akabon* (czerwona książka), *kurobon* (czarna książka), *aobon* (zielona książka), *kibyōshi* (żółta książka) oraz *gōkan* (księgi połączone). Kolory wskazywały na treść; zob. M. Melanowicz, *Historia literatury japońskiej...*, s. 73.

⁹ A. Kawabata, *Jidō bungaku no kyōkasho* [Podręcznik literatury dziecięcej], Tokyo 2013, s. 40.

¹⁰ S. Torigoe, *Hajimete manabu nihon jidō bungaku shi* [Historia japońskiej literatury dziecięcej dla początkujących], Kyoto 2009, s. 1–2.

¹¹ S. Hara, *Ibunka inyū to shite no bonyaku* [Tłumaczenie jako transfer obcej kultury] [w:] S. Torigoe, *Hajimete manabu nihon jidō...*, s. 54.

Wspomniane 20 lat porządkowania chaosu upłynęło pod znakiem popularyzacji i lektury różnych typów tekstów, wśród których były opracowania, adaptacje i tłumaczenia literatury dla dzieci, teksty z zakresu nauk humanistycznych i ścisłych, opowieści ludowe, książki ilustrowane, powieści obrazkowe, powieści moralizatorskie, biografie oraz powieści historyczne¹². To właśnie te teksty, obecne w życiu literackim Japonii w wyniku realizowania przez japoński rząd doby Meiji aktywnej i dynamicznej wymiany międzynarodowej, stały się załączkiem rodzimej twórczości dziecięcej. Torigoe ponadto stwierdził, że do 1890 r. zdefiniowano istnienie ponad 70 utworów, które są zaliczane do kategorii literatury dziecięcej¹³. Na ich podstawie zaproponował on następujący podział tej literatury:

- 1) Pisma propagujące i szerzące nauki chrześcijańskie w Japonii, których pojawienie się i popularyzowanie było efektem stopniowego odchodzenia zarówno od uważanej za feudalną myśli konfucjańskiej, jak i od tekstów, w których jej założenia były zawarte. Jako przykład badacz wskazał czasopismo chrześcijańskie „Yorokobi no otozure” (pol. Nastanie Radości, 1876), będące pierwszym w okresie Meiji tytułem prasowym skierowanym do dzieci i młodzieży.
- 2) Teksty poświęcone naukom humanistycznym, ścisłym i myśli nowoczesnej. Wśród nich największą popularnością cieszyły się prace trzech najwybitniejszych edukatorów okresu Meiji: Fukuzawy Yukichiego (1835–1901), Obaty Tokujirō (1842–1905) oraz Furukawy Masao (1837–1877). To ich dzieła – będące przede wszystkim tłumaczeniami oraz interpretacjami utworów obcych sprowadzonych z Zachodu – stały się kamieniem milowym w rozwoju edukacji modernizującej się Japonii.
- 3) Adaptacje i tłumaczenia literatury zachodniej. Jak to już wcześniej zasygnalizowałam, w modernizującej się Japonii wraz z upowszechnieniem się edukacji wzrosło zainteresowanie dzieckiem, podejmowano rozważania nad tym, kim ono jest i jakie ma potrzeby. Przez wieki dzieci w społeczeństwie japońskim były postrzegane jak dorośli, gdyż brakowało wyraźnego rozdziału między nimi, dlatego pod wpływem myśli Zachodu intelektualiści Meiji zaczęli skłaniać się ku stworzeniu nowoczesnej koncepcji dziecka i dzieciństwa¹⁴. Czytelnictwo dzieci pełniło nie tylko funkcję edukacyjną, lecz także rozrywkową. Ze względu na to, że nie istniała jeszcze rodzima literatura piękna pisana dla dzieci, to właśnie literatura dziecięca o rodowodzie zachodnim była pierwszą, z jaką zetknęli się niedorośli czytelnicy japońscy. Największą popularnością cieszył się Juliusz Verne i jego dzieło *W 80-dni dookoła świata* (jap. *Hachijū nichikan sekai isshū*), które w 1878 r. przetłumaczył Kawashima Chūnosuke. Młodzi chętnie czytali także *Z Ziemi na Księżyc* (jap. *Getsu sekairyōkō*) w przekładzie

¹² S. Torigoe, *Hajimete manabu nibon jidō...*, s. 8–9.

¹³ *Ibidem*, s. 55.

¹⁴ K. Kawahara, *Kodomo kan...*, s. 12.

Inoue Tsutomu z 1880 r. Utwory te postrzegano jako powieści fantastyczno-naukowe. Dzieciom przedstawiono dzieła Wilhelma Hauffa, baśnie braci Wilhelma i Jacoba Grimmów oraz Hansa Christiana Andersena. Z kolei *Little Lord Fauntleroy* (jap. *Shōkōshi*), napisany przez Frances Hodgson Burnett w 1886 r., a już 4 lata później (1890 r.) przetłumaczony na język japoński przez Wakamatsu Shizuko (1864–1896), jest uważany w Japonii za najpopularniejszy utwór dla dzieci lat 90. XIX w.¹⁵

Wymienione wyżej trzy kategorie literatury tworzyły tzw. główny nurt, obok niego zaś równocześnie istniała literatura obcojęzyczna publikowana w czasopismach dla obcokrajowców zamieszkujących Japonię końca XIX w. Podział ten z dzisiejszej perspektywy niewątpliwie pomaga uporządkować i usystematyzować chaos, jaki panował w początkowej fazie krystalizacji literatury japońskiej przeznaczonej dla czytelnika niedorosłego. W okresie Meiji Japończycy poznali zachodnią technikę produkcji papieru, upowszechnił się też wówczas druk typograficzny, dzięki czemu rozwinęła się intensywnie prasa i wręcz masowo zaczęły powstawać czasopisma skierowane do dzieci i młodzieży¹⁶. Przyczyniły się one do uporządkowania różnicowanych pod względem tematyki i gatunku tekstów, umożliwiając w ten sposób zapanowanie nad nieładem. Stały się przestrzenią, w której literatura mogła być rozpowszechniana i popularyzowana wśród młodych czytelników.

Czasopisma – ich powstanie, rola, tematyka

Japoński teoretyk i historyk literatury dziecięcej Tsuzukihashi Tatsuo¹⁷ (1928–2000) stwierdził, że *jidōbungaku* powstała dzięki obecności w dziecięcych i młodzieżowych czasopismach sekcji poświęconej prozie artystycznej (publikowanej w odcinkach odpowiednio w każdym kolejnym numerze). W ten sposób, na zasadzie efektu domino, formowały się serie wydawnicze (jak np. te wydawane w Hakubunkan, o czym będzie mowa niżej), a następnie już samodzielne książki, przyczyniając się do dalszego rozwoju literatury dla dzieci. Rola czasopism w tym procesie jest nieoceniona, dlatego też ich omówienie wydaje się niezbędne dla przedstawienia analizowanego tematu w sposób przekrojowy i wnikliwy.

Od lat 80. XIX w. ukazywało się kilkadziesiąt czasopism skierowanych do dzieci i młodzieży. Ich zakres tematyczny był różnorodny, gdyż miały one na celu zapewnienie młodym czytelnikom wszechstronnej wiedzy, nierzadko stanowiącej uzupełnienie edukacji pobieranej w placówkach oświatowych. Na łamach tej prasy oprócz

¹⁵ A. Kawabata, *Jidō bungaku...*, s. 40.

¹⁶ K. Kawahara *Kodomo kan...*, s. 29.

¹⁷ T. Tsuzukihashi, *Nibon jidō bungaku no rekishi* [Historia japońskiej literatury dziecięcej] [w:] *Nibon jidō bungaku gairon* [Wstęp do japońskiej literatury dziecięcej], ed. Nihon Jidō Bungaku Gakkai, Tokyo 1976, s. 40.

utworów czytelników i ich listów do redakcji publikowano także teksty krytycznoliterackie, opowieści historyczne, ćwiczenia do praktyki języka angielskiego czy poezję chińską. Do najwcześniejszych czasopism dla dzieci i młodzieży – w szczególności uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i liceów, a także studentów studiów wyższych – należały następujące tytuły: „Shōnen’en”¹⁸ (pol. Ogród Dziecięcy, 1888), „Shōkokumin” (pol. Młodzi Obywatele, 1889), „Shōnen bunbu” (pol. Chłopięce Pióro i Miecz, 1890), „Shōnen no tomo” (pol. Przyjaciel Młodzieży, 1890), „Seito sekai” (pol. Świat Uczniowski, 1891), „Shōnen sekai” (pol. Świat Młodzieży, 1895), „Shōnen bunshū” (pol. Zbiór Tekstów Dziecięcych, 1895), „Chūgaku sekai” (pol. Świat Gimnazjum, 1898), „Jidōkai” (pol. Świat Dzieci, 1899), „Shōjokai” (pol. Świat Dziewcząt, 1902), „Joshi bundan” (pol. Dziewczęcy Świat Literacki, 1905), „Seinen” (pol. Chłopak, 1907), „Shōjo no tomo” (pol. Przyjaciel Dziewcząt, 1908). Jest to zaledwie kilkanaście przykładów z kilkudziesięciu czasopism, które ukazywały się w omawianym okresie.

Początkowo, aby podkreślić, do kogo jest skierowane czasopismo, najczęściej w jego nazwie używano wyrażenia *shōnen* (少年). Oznaczało ono młodych ludzi, bez rozróżnienia na płeć, w przedziale wiekowym 6–18 lat. Natomiast z początkiem lat 90. można zaobserwować wyraźne rozróżnienie na prasę dla dziewcząt i dla chłopców – w nazwie tej pierwszej stosowano wyrażenie *shōjo* (少女), a w nazwie drugiej zachowano wspomniane wyrażenie *shōnen* (少年).

Jedną z najważniejszych funkcji, jaką pełniły czasopisma w procesie upowszechniania i rozwoju edukacji modernizującej się Japonii, było niewątpliwie zachęcanie młodzieży do publikowania na łamach czasopism swoich wypracowań, opowiadań, esejów czy zapisków. W większości tytułów prasowych powstałych w latach 80. i 90. XIX w. zamieszczano specjalną rubrykę poświęconą twórczości uczniów szkół podstawowych¹⁹. Jako przykład można wskazać funkcjonujące jako jedno z pierwszych, bo już od 1877 r., czasopismo „Eisaishinshi”²⁰. Sama nazwa tego tygodnika (pol. Nowy Magazyn Wielkich Talentów) wyraźnie określała, kto był jego adresem, mianowicie uczniowie szkoły podstawowej i gimnazjum, którzy publikowali tu swoje wypracowania. Badacze zgodnie podkreślają wielki wkład tego czasopisma w rozwój i popularyzację piśmiennictwa wśród uczniów. Czytelnicy oprócz wypracowań mogli przesłać do publikacji własną poezję: próby klasycznej poezji chińskiej, wiersze w nowym stylu (*shintaisbi*), tradycyjną poezję japońską *waka*, *haiku* czy kaligrafię, a ponadto krytyczne artykuły poświęcone nauce i edukacji.

¹⁸ To w nim ukazała się pierwsza w historii tłumaczeń na język japoński baśń Andersena *Nowe szaty cesarza* (jap. *Ōsama no shin ishō*) w tłumaczeniu Zai’itsu Kojiego w grudniu 1888 r.; zob. K. Kin’ya, *Shōnen’en* [w:] *Jidōbungaku jiten* [Słownik literatury dziecięcej], ed. M. Namekawa, Tokyo 1988, s. 381.

¹⁹ A. Okaya, *Kodomoron no kentō suru* [Rozważania nad teorią dzieci], „Journal of the Faculty of Education” 1999, vol. 10, s. 64.

²⁰ K. Yayoshi, *Eisaishinshi* [w:] *Jidōbungaku jiten...*, s. 88.

Organizowany przez czasopismo raz w roku plebiscyt na najlepsze wypracowanie dodatkowo kształtował wśród uczniów różnych szkół ducha współzawodnictwa. Co ważne, także w tym magazynie rozpoznano takie talenty japońskiej literatury przelomu XIX i XX w., jak chociażby: założyciel prestiżowego czasopisma „Bungakukai” (pol. Świat Literacki) Hoshino Tenchi (1862–1950), czolowy reprezentant pseudoklasycyzmu Ozaki Kōyō (1868–1903), Yamada Bimyō (1868–1910), Ōmachi Keigetsu (1869–1925) czy prekursor japońskiego naturalizmu Tayama Katai (1871–1930).

Wspomniane już czasopismo „Shōnen'en” (pol. Ogród Dziecięcy) było jednakże tym najbardziej prekursorskim. Jego pierwszy numer ukazał się 3 listopada 1888 r. (ostatni zaś w 1895 r.) w dzień urodzin cesarza Meiji, w czym można dostrzec formę hołdu wobec władcy propagującego oświecanie i modernizację kraju. Nadrzędnym celem „Shōnen'en” było krzewienie edukacji, dlatego wprowadzono czytelników w świat dzieł sztuki, objaśniano nauki ścisłe i zjawiska naturalne, zapoznawano z przemysłem, porami roku. Czasopismo zawierało też stałą rubrykę poświęconą wiadomościom z kraju. Sporo miejsca poświęcano w nim literaturze pięknej i biografii pisarzy. Na jego łamach publikowano m.in. *shintaisbi*, tłumaczenia Wakamatsu Shizuko i Moriego Ōgaia (1852–1922). Czytelników zachęcano do pisania, przy czym proponowana przez periodyk metoda polegała na szlifowaniu tekstu na poziomie zdania. Zamieszczane i promowane tu utwory początkowo miały charakter rozrywkowy, przez co nawiązywały do estetyki literackiej Edo, jednak wraz z pojawieniem się bardziej postępowych pisarzy czasopismo zmieniło profil i ukierunkowało się na prozę artystyczną.

Nieco więcej miejsca należy poświęcić czasopismu „Shōnen sekai” (pol. Świat Młodzieży), gdyż to właśnie dzięki jego niezwykle aktywnej i prężnej działalności nabrała realnych kształtów właściwa literatura dziecięca końca epoki Meiji. Także w nim na dobre zakotwiczyła się najbardziej charakterystyczna i reprezentatywna forma literacka dla dzieci, jaką były bajki, czyli *otogibanashi*²¹. Zanim jednak przejdę do jej omówienia, konieczne jest nakreślenie profilu czasopisma, a także przybliżenie

²¹ *Otogibanashi* – w okresie Sengoku (1467–1573) wyraz *otogishu* odnosił się do opowiadacza, bazarza, gawędziarza; tego, który przedstawiał jakąś historię słowami, będąc w towarzystwie pana feudalnego *daimyō*. Znak 𪗇 (*togi*) odnosi się do posiadania partnera do rozmowy w celu zabicia nudy czy też do konwersacji wieczorem przed zaśnięciem. Wówczas wymieniony powyżej znak 𪗇 nie miał żadnego związku z treściami dla dzieci. Pod koniec średniowiecza powstawały też *otogizōshi* – bajki będące formą literatury rozrywkowej. Były to krótkie opowiadania, barwnie ilustrowane, służące do czytania indywidualnego bądź słuchania, przeznaczone dla dorosłych mieszczan. Charakteryzowały je proste wyrażenia i ubogie słownictwo, dużą rolę odgrywał w nich żart, w tym plebejski humor. Pełniły funkcje dydaktyczną i rozrywkową. Stały się pomostem ku prozie popularnej epoki Edo, w której dominowała kultura mieszczańska. Współcześnie wesołe miasteczka czy parki rozrywki nazywane są w Japonii *otogi no kuni* („bajkowa kraina”). W odniesieniu do historii cudownej i nieprawdopodobnej używa się określenia *otogibanashi no yō* („taki jak bajka”). Inspirowane były twórczością braci Grimm, Hansa Christiana Andersena

postaci najważniejszego w jego historii redaktora naczelnego, Iwaya Sazanamiiego (1870–1933). Dzięki swojej bestsellerowej *otogibanashi* – bajce *Koganemaru* napisanej w 1891 r. – przeszedł on do historii literatury japońskiej jako pisarz-symbol literatury dziecięcej okresu Meiji.

„Shōnen sekai” powstało w 1895 r. z inicjatywy wydawnictwa Hakubunkan²². Ta niezwykle płodna oficyna kierowała wcześniej ponad 20 tytułami czasopism, których liczbę z czasem ograniczano poprzez łączenie ich w większe woluminy według kryterium tematycznego. Także „Shōnen sekai” powstało ze scalenia czasopisma „Yōnen zasshi (pol. Magazyn Dziecięcy; założonego w 1891 r. i adresowanego do uczniów szkoły podstawowej) oraz „Nihon no shōnen” (pol. Japońskie Dzieci, powstałego w 1889 r.). Choć na jego łamach dominowała feudalna myśl konfucjańska, to jednak równolegle rozpowszechniano w nim hasła reprezentatywne dla epoki rządów oświeconych, jakimi były chociażby idee *risshin shusse* (zdobycie wysokiej pozycji społecznej przez dobre wykształcenie) czy *fukoku kyōhei* (bogate państwo i silna armia).

Interesującą genezę tego czasopisma przedstawia wybitny badacz japońskiej literatury dziecięcej Tsuzukihashi Tatsuo (1928–2000). Mianowicie wyjaśnia, że w czerwcu 1895 r. wydawnictwo Hakubunkan popadło w nielaskę rządu Meiji z powodu skrytykowania na łamach wspomnianego już prekursorskiego czasopisma „Shōnen'en” wpływowego przedsiębiorcy, uważanego za ojca japońskiego kapitalizmu, Shibusawy Ei'ichiego. Natomiast w wydawanym przez Gakureikan czasopiśmie „Shōkokumin” (pol. Młodzi Obywatele) zarzucano zbyt uległe podejście dyplomacji japońskiej po zakończonej wojnie z Chinami (1894–1895). Po tak odważnych publikacjach, godzących w starannie pielęgnowany wizerunek rządu i jego współpracowników, postanowiono ukarać oba magazyny, wstrzymując ich wydawanie²³. Początkowo „Shōnen sekai” wpisywał się w dominujący wówczas wśród czasopism nurt promowania industrializmu i przemysłu modernizującej się Japonii. Czasopismo szło także z duchem czasów, czego dowodem była obecność w nim specjalnej rubryki dla dziewcząt. Stało się tak z inicjatywy wspomnianej już tłumaczki literatury anglojęzycznej na język japoński, Wakamatsu Shizuko oraz jej męża Iwamoto Zenjiego (1863–1942)²⁴. Oboje byli bowiem niezwykle aktywnie zaangażowani w promowanie edukacji kobiet i w swojej działalności podkreślali ich istotny udział w tworzeniu nowoczesnego społeczeństwa japońskiego. Z czasem redaktor naczelny Iwaya Sazanami zaczął konsekwentnie

oraz dawnymi opowieściami i bajkami pochodzącymi z japońskiego folkloru (np. *Kachi yama* czy *Momotaro*); zob. K. Kawahara, *Kodomo kan...*, s. 14.

²² Y. Nishida, *Shōnen sekai* [w:] *Jidōbungaku jiten...*, s. 387–388.

²³ T. Tsuzukihashi, *Nihon jidō bungaku...*, s. 42.

²⁴ Wakamatsu Shizuko aktywnie publikowała na łamach powstałego w 1885 r. „Jogaku zasshi”, pierwszego w historii Japonii czasopisma skierowanego do młodych dziewcząt i kobiet. Pojawienie się czasopism żeńskich, ich umasowienie i popularność wynikały z umożliwienia dziewczętom dostępu do edukacji. W „Jogaku zasshi” najwięcej czytelników przyciągały publikowane w odcinkach powieści Yoshiyū Nobuko (1896–1973) z ilustracjami Nakahary Jun'ichiego (1913–1983).

zmierzać ku zmianie profilu czasopisma na literacki, dzięki czemu zdobyło ono wielką popularność wśród spragnionych rodzimej literatury czytelników. Ponadto dzięki współpracy z wybitnymi japońskimi autorami utworów dla dzieci szybko zyskało też uznanie krytyków. Ukazywało się do 1933 r., kiedy zostało wyparte z rynku przez inne czasopisma, jak „Nihon shōnen” czy promujące prozę artystyczną „Akai tori”.

Iwaya Sazanami – redaktor, pisarz i twórca *otogibanashi*

Iwaya Sazanami miał zaledwie 25 lat w chwili powołania go przez Hakubunkan w 1885 r. na stanowisko redaktora naczelnego. Rzetelnie i odpowiedzialnie wywiązywał się z tych obowiązków, nie zaprzestając realizowania swej największej pasji, jaką było tworzenie literatury dziecięcej²⁵. Na łamach prowadzonego przez siebie pisma „Shōnen sekai” zamieszczał własne utwory, przede wszystkim bajki dla dzieci, zwane także opowieściami dla dzieci – *otogibanashi*²⁶. Tu właśnie ukazało się najwięcej jego tekstów, które zapewniły mu sławę. Oparte na feudalnej zasadzie *kanzen-choaku* bajki Iwayi były dla młodych czytelników przyjemne w odbiorze. Najczęściej ich tematyka koncentrowała się wokół niedojrzalej i bez troskiej miłości chłopców i dziewcząt. W 1891 r. wydawnictwo Hakubunkan, które intensywnie pracowało nad serią wydawniczą *Shōnen bungaku sōsho* (pol. Seria Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej), stanowiącą dodatek do ukazującego się już od 1888 r. czasopisma „Shōnen’en”, zwróciło się z prośbą o pomoc i doradztwo w kompilacji tomów serii do grupy literatów skupionych w Kenyūsha (pol. Towarzystwo Przyjaciół Kalamarza)²⁷. W grupie pisarzy, którzy podjęli współpracę z wydawnictwem, był także Iwaya Sazanami²⁸, a tytułem pierwszego numeru i inicjującym liczącą 32 tomy serię był właśnie jego *Koganemaru*. W pozostałych tomach pojawiły się nazwiska takich znakomitości japońskiej literatury, należących również do Kenyūsha, jak wspomniany Ozaki Kōyō, Yamada Bimyo czy Kōda Rohan. Seria utrzymana była w klimacie literatury epoki Edo, gdyż przypominała zwoje *kusazōshi*. Oprócz opowiadań i bajek dla dzieci prezentowała także teksty historyczne – rozprawy czy krytyki traktujące o poszczególnych epokach w dziejach Japonii. Bajka *Koganemaru* umocniła

²⁵ K. Fukuda, *Iwaya Sazanami* [w:] *Nihon kindai bungaku jiten* [Słownik japońskiej literatury nowoczesnej], ed. S. Odagiri, Tokyo 1984, s. 183–184.

²⁶ K. Yayoshi, *Eisaisbinshi* [w:] *Jidōbungaku jiten...*, s. 88.

²⁷ Odegrali oni najważniejszą rolę w powiązaniu pisarstwa końca XIX w. ze spuścizną i tradycją literatury XVII i XVIII w. (Edo). Wolni od wpływów zachodnich, hołdowali wartościom rodzimym odkrywanym na nowo w estetyce literatury mieszczańskiej, dbając o elegancję języka i pięknego stylu. Odważnie nawiązywali do etyki konfucjańskiej i buddyjskiej. Odnieśli sukces, gdyż czytelnicy bardziej cenili kontynuatorów tradycji rodzimej niż rzadko udane dokonania realistów, mających za wzór literaturę europejską.

²⁸ Iwaya Sazanami wstąpił w szeregi tej grupy literackiej w wieku niespełna 17 lat.

i ugruntowała pozycję Sazanamię w świecie literackim, a jego samego zaczęto nazywać „cudownym chłopcem literatury dziecięcej”²⁹. Utwór przyniósł mu tak niezwykłą popularność, że czytelnicy zaczęli utożsamiać *otogibanashi* wyłącznie z twórczością Iwayi. Badacze zgodnie podkreślają, że *Koganemaru* było pierwszą w historii nowożytnej Japonii fikcją literacką dla dzieci napisaną po japońsku i być może dlatego bajka ta stała się bestsellerem. Ukazanie się 32-tomowej serii poświęconej literaturze dziecięcej i zawarty w jej pierwszym tomie zachwycający *Koganemaru* stanowiły wielki przełom w rozwoju *jidōbungaku*. Wyznaczyły początek właściwej literatury dziecięcej w Japonii, reprezentowanej i zdominowanej przez wszechobecną wówczas formę *otogibanashi*.

Koganemaru

Bohaterem tej słynnej bajki jest pies Koganemaru. Jego ojciec został zabity przez tygrysa, więc aby pomścić śmierć rodzica, Koganemaru wraz z towarzyszem – innym psem – wyrusza na poszukiwanie zabójcy. Po wielu perypetiach udaje mu się w końcu pomścić ojca. Przedstawiona w utworze wyprawa głównego bohatera wraz powiernikiem-przyjacielem w celu dokonania zemsty (*adauchi*) to motywy reprezentatywne dla prozy Edo. Upersonifikowanie psa-głównego bohatera dodatkowo wzmacnia ładunek komizmu, czyniąc tę fabułę rozrywkowym *akabon*, a więc charakterystyczną w epoce Edo formą dla dzieci. W utworze obecne są także elementy wprost nawiązujące do *yomibonōn*, jak chociażby opisy nauki posługiwania się mieczem. Akcja jest wartka, bogata w wydarzenia, fabuła zaś nasycona pierwiastkami konfucjańskimi i feudalnymi (konsekwentne zastosowanie zasady *kanzen-chōaku*). Bajka została napisana w stylu *bungo-tai*³⁰, a więc w klasycznym języku japońskim, a jej struktura, układ i konstrukcja zdań nie wychodziły poza ramy Edo. Mimo to zdobyła wielką popularność wśród czytelników – nie tylko młodych, lecz także dorosłych.

Krytycy podzielili się na dwie grupy. Chwalili autora ci, którzy nawoływali do powrotu do tradycji rodzimych, a nie szczędzili mu gorzkich słów ci, którzy pchanym wiatrem postępu określali *Koganemaru* mianem reliktu przeszłości. Krytyka tego utworu okazała się jednak potrzebna i konstruktywna³¹. Twórczość Iwayi powstała już po *Koganemaru* stopniowo rozrywała krępujące ją feudalne pęta, czego przejawem może być chociażby to, że autor zaczął używać języka mówionego (*kōgo-tai*). Po sukcesie wspomnianej bajki Iwaya skupił się na przepisaniu, redakcji oraz opracowaniu

²⁹ S. Torigoe, *Hajimete manabu...*, s. 70.

³⁰ W latach 80. XIX w. narodził się w literaturze japońskiej ruch *genbun itchi*. Miał on na celu ujednoczenie klasycznego języka pisanego (*bungo*) z językiem mówionym (*kōgo*) i zachęcał do pisanania właśnie w języku mówionym; zob. N. Twine, *The Genbunitchi Movement. Its Origin, Development and Conclusion*, „Monumenta Nipponica” 1978, vol. 33, no. 3, s. 346.

³¹ T. Tsuzukihashi, *Nihon jidō bungaku...*, s. 45.

własnym językiem literackim 24-tomowej serii *Nibon mukashi banashi* (pol. Dawne Opowieści Japońskie, 1894–1896), 24-tomowej serii *Nibon otogibanashi* (pol. Bajki Japońskie, 1896) czy 100-tomowej serii *Sekai otogibanashi* (pol. Bajki z Całego Świata, 1899–1908).

Forma *otogibanashi* zagościła w obszarze literatury dla czytelników niedorosłych na kolejne 20 lat, przybierając ostateczny kształt m.in. dzięki aktywności najwybitniejszego jej twórcy, jakim był Iwaya Sazanami. Bardzo duży wkład w spopularyzowanie *otogibanashi* miały też serie wydawnicze, jak np. te wydawane w Hakubunkan. Jednak wraz z pojawieniem się na łamach czasopism prozy artystycznej skierowanej do dzieci i stopniowym wzrostem jej popularności³² *otogibanashi* zaczęła zanikać. Ponadto ważnym czynnikiem, który wpłynął na zmiany w literaturze dziecięcej końca epoki Meiji, była koncepcja *dōshinshugi* (pol. czyste serce dziecka). Zgodnie z nią wskazywano na szacunek względem czystej i niewinnej natury dziecka oraz jego potrzeb duchowych i estetycznych. Podkreślano też konieczność zwrócenia uwagi na to, że dziecko odbiera literaturę inaczej niż czytelnik dorosły. Na polu *dōwa* największe zasługi położył Ogawa Mimei, który z czasem został obwołany japońskim Andersenem. Jego niezwykle płodna i bogata tematycznie twórczość zdominowała już kolejny okres w dziejach japońskiej literatury przeznaczonej dla czytelnika niedorosłego, jaką była epoka Taishō (1912–1926).

Podsumowanie

Celem niniejszego artykułu było przedstawienie w zarysie procesu powstawania literatury japońskiej dla dzieci zwanej współcześnie *jidōbungaku*. Propagowanie edukacji w nowożytnym społeczeństwie japońskim, będące priorytetem rządu Meiji, a w szczególności zwrócenie uwagi na dziecko-ucznia oraz na dziecko-czytelnika, przyczyniły się w głównej mierze do stworzenia odpowiednich warunków dla powstania i rozwoju literatury dla dzieci i młodzieży. Sprowadzana do Japonii i sukcesywnie opracowywana literatura zagraniczna – dzieła z zakresu nauk ścisłych czy humanistycznych, piśmiennictwo chrześcijańskie, wreszcie utwory dla dzieci – początkowo adaptowana, a następnie tłumaczona, odegrała niezwykle ważną rolę nie tyle w edukowaniu młodzieży japońskiej, ile przede wszystkim w skonkretyzowaniu potrzeb młodych czytelników. Jej masowy napływ spowodował jednak chaos w literaturze japońskiej, który wymagał uporządkowania. Najbardziej zasłużone w realizacji tego zadania okazały się czasopisma skierowane do młodych odbiorców. One

³² Pionierskim i najpopularniejszym czasopismem na tym polu było założone w lipcu 1918 r. przez Suzukiego Miekichiego (1882–1936) „Akai tori” (pol. Czerwony Ptak). Na jego łamach swój indywidualny, wysoce artystyczny styl prezentowali tacy pisarze, jak: Ogawa Mimei (1882–1961), Akutagawa Ryūnosuke (1892–1927), Arishima Takeo (1878–1923), Tanizaki Jun’ichirō (1886–1965), Kikuchi Kan (1888–1948), Satō Haruo (1892–1964) czy Shimazaki Tōson (1872–1943).

także wyszły naprzeciw zaspokojeniu potrzeb spragnionych wiedzy niedorosłych czytelników, zarówno uczniów, jak i studentów. Zachęcając uczniów do przesyłania wypracowań, opowiadań czy poezji, dodatkowo wspierały szkolnictwo i rozwój edukacji. Na łamach prasy dla dzieci i młodzieży debiutowali przeszli wybitni pisarze, jak chociażby Ozaki Kōyō, Kōda Rohan, Yamada Bimyō czy Yoshiya Nobuko. Początkowo zamieszczane w tej prasie utwory nawiązywały klimatem do rozrywkowej literatury z epoki Edo bądź też powstawały pod wpływem twórczości autorów zagranicznych. Z czasem jednak pisarze wypracowali swój indywidualny styl, a także oryginalne formy i gatunki. Przelomem w procesie kształtowania się *jidōbungaku* było ugruntowanie się formy *otogibanashi*, którą spopularyzował jej najsłynniejszy i najpłodniejszy reprezentant Iwaya Sazanami. Czas pokazał jednak, że wymagającym czytelnikom *otogibanashi* już nie wystarczało. Serie wydawnicze dla dzieci i zbiory bajek cieszyły się popularnością do pierwszej dekady XX w., kiedy to łamy czasopism zaczęły coraz obszerniej zapełniać się prozą artystyczną, spychając na marginesie dotychczasową literaturę³³.

Niniejszy artykuł, wypełniając choćby częściowo lukę w polskich badaniach nad japońską literaturą dziecięcą, być może przyczyni się również do rozpowszechnienia tej twórczości. Wprawdzie ukazują się w Polsce ilustrowane książki dla dzieci znanych i cenionych na świecie japońskich autorów-illustratorów. Niekwestionowaną popularnością cieszy się zwłaszcza manga. Jednak to wciąż za mało. Warto bowiem, by polski czytelnik niedorosły miał okazję poznać prozę, która wyszła spod pióra wielkich pisarzy, również tych współcześnie znanych i chętnie czytanych. Z pewnością rozwój badań nad japońską twórczością dla dzieci i młodzieży oraz wydanie jej przekładów wraz z komentarzami filologicznymi i historycznymi pomogą uzupełnić półki w bibliotece literatury japońskiej w naszym kraju.

Literatura

- Cave P., *Introduction: children, education, and media in Japan and its empire*, „Japan Forum” 2016, vol. 28, issue 1.
- Fukuda K., *Iwaya Sazanami* [w:] *Nihon kindai bungaku jiten* [Słownik japońskiej literatury nowoczesnej], ed. S. Odagiri, Tokyo 1984.
- Hara S., *Ibunka inyū to shite no honyaku* [Tłumaczenie jako transfer obcej kultury] [w:] *Hajimete manabu nihon jidō bungaku shi* [Historia japońskiej literatury dziecięcej dla początkujących], ed. S. Torigoe, Kyoto 2009.
- Kawabata A., *Jidō bungaku no kyōkasho* [Podręcznik literatury dziecięcej], Tokyo 2013.
- Kawahara A., *Kodomo kan no kindai* [Nowoczesne spojrzenie na kwestie dziecka], Tokyo 1998.
- Kin'ya K., *Sbōnen'en* [w:] *Jidōbungaku jiten* [Słownik literatury dziecięcej], ed. M. Namekawa, Tokyo 1988.
- Melanowicz M., *Historia literatury japońskiej*, Warszawa 2012.

³³ T. Tsuzukihashi, *Nihon jidō bungaku...*, s. 49.

- Naka A., *Gakkō no rekishi: dainikan, shōgakkō no rekishi* [Historia szkoły: część druga – historia szkół podstawowych], Tokyo 1979.
- Namekawa M. (ed.), *Jidobungaku jiten*, Tokyo 1988.
- Nishida Y., *Shōnen sekai* [w:] *Jidobungaku jiten* [Słownik literatury dziecięcej], ed. M. Namekawa, Tokyo 1988
- Odagiri S., *Nihon kindai bungaku jiten* [Słownik japońskiej literatury nowoczesnej], Tokyo 1984.
- Okaya A., *Kodomoron no kentō suru* [Rozważania nad teorią dzieci], „Journal of the Faculty of Education” 1999, vol. 10.
- Patessio M., *Women and Public Life in Early Meiji Japan. The Development of the Feminist Movement*, Ann Arbor 2011.
- Torigoe S., *Hajimete manabu nihon jidō bungaku shi* [Historia japońskiej literatury dziecięcej dla początkujących], Kyoto 2009.
- Tsuzukihashi T., *Nihon jidō bungaku no rekishi* [Historia japońskiej literatury dziecięcej] [w:] *Nihon jidō bungaku gairon* [Wstęp do japońskiej literatury dziecięcej], ed. Nihon Jidō Bungaku Gakkai, Tokyo 1976.
- Twine N., *The Genbunitchi Movement. Its Origin, Development and Conclusion*, „Monumenta Nipponica” 1978, vol. 33, no. 3.
- Yayoshi K., *Eisaishinshi* [w:] *Jidobungaku jiten* [Słownik literatury dziecięcej], ed. M. Namekawa, Tokyo 1988.

SUMMARY

THE BEGINNINGS OF CONTEMPORARY JAPANESE CHILDREN'S LITERATURE

In Poland, despite the fact that Japanese literature is very thoroughly researched, described and translated, the section of literature dedicated to children (*jidobungaku*), for years remained neglected and marginalized. As a result, it is an area completely undiscovered and unexplored. At the beginning of the article, the key role of education and its development in modernizing Japan is presented. Then, the literature of the first twenty years of the Meiji period (1868–1888) is outlined together with introduction of main mass-published magazines on children's literature. Among them, it was the periodical “Shōnen sekai” that played an epochal role, so its activity and involvement in shaping the children's literature of the Meiji period are discussed in detail. In the following chapters, the silhouette of Iwaya Sazanami is presented together with his representative work – a fairy tale (*otogibanashi*) entitled *Kogane-maru* (boy's name). This is because Koganemaru is considered the most important turning point in the difficult course of systematising children's literature in modernizing Japan. This article, probably innovative, by examining the beginnings and the process of almost 40 years of emerging of Japanese children's literature, will fill an important gap in the study of Japanese literature in Poland and maybe become an essential starting point for its development.